Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

18. juli 2013 *

»Unionsborgerskab — artikel 20 TEUF og 21 TEUF — ret til fri bevægelighed og ophold — uddannelsesstøtte, som en statsborger i en medlemsstat tildeles til studier i en anden medlemsstat — krav om bopæl i oprindelsesmedlemsstaten i mindst tre år inden påbegyndelsen af studiet«

I de forenede sager C-523/11 og C-585/11,

angående anmodninger om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Verwaltungsgericht Hannover (Tyskland) og Verwaltungsgericht Karlsruhe (Tyskland) ved afgørelser af henholdsvis 5. oktober og 16. november 2011, indgået til Domstolen den 13. oktober og den 24. november 2011, i sagerne:

Laurence Prinz

mod

Region Hannover (sag C-523/11),

og

Philipp Seeberger

mod

Studentenwerk Heidelberg (sag C-585/11),

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, M. Ilešič, Domstolens vicepræsident, K. Lenaerts, som fungerende dommer i Tredje Afdeling, samt dommerne E. Jarašiūnas, A. Ó Caoimh (refererende dommer) og C.G. Fernlund,

generaladvokat: E. Sharpston

justitssekretær: fuldmægtig A. Impellizzeri,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 29. november 2012,

* Processprog: tysk.

efter at der er afgivet indlæg af:

— Philipp Seeberger ved Rechtsanwalt Y. Popper

— den tyske regering ved T. Henze og J. Möller, som befuldmægtigede

— den danske regering ved V. Pasternak Jørgensen og C. Thorning, som befuldmægtigede

— den græske regering ved G. Papagianni, som befuldmægtiget

— den nederlandske regering ved B. Koopman og C. Wissels, som befuldmægtigede

— den østrigske regering ved C. Pesendorfer og G. Eberhard, som befuldmægtigede

— den finske regering ved M. Pere og J. Leppo, som befuldmægtigede

— den svenske regering ved A. Falk, C. Stege og U. Persson, som befuldmægtigede

— Europa-Kommissionen ved S. Grünheid, D. Roussanov og V. Kreuschitz, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 21. februar 2013,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningerne om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 20 TEUF og 21 TEUF.

2 Anmodningerne er blevet indgivet i forbindelse med tvister mellem dels Laurence Prinz, der er tysk statsborger, og Region Hannover (regionen Hannover, styrelsen for studiestøtte), dels Philipp Seeberger, som også er tysk statsborger, og Studentenwerk Heidelberg, Amt für Ausbildungsförderung (studiestøttekontoret, herefter »Studentenwerk«) vedrørende retten til uddannelsesstøtte til studier ved uddannelsesinstitutioner, som er beliggende i andre medlemsstater end Forbundsrepublikken Tyskland.

Retsforskrifter

3 § 5 – med overskriften »Uddannelse i udlandet« – i Bundesgesetz über individuelle Förderung der Ausbildung (Bundesausbildungsförderungsgesetz) (forbundslov om individuel uddannelsesstøtte), som ændret den 1. januar 2008 ved 22. lov om ændring af Bundesausbildungsförderungsgesetz (BGBl. I, s. 3254, herefter »BAföG«), fastsætter:

»1. Ved »fast bopæl« i denne lovs forstand forstås det sted, hvor den pågældende, ikke kun midlertidigt, har centrum for sine livsinteresser, uden at det kommer an på viljen til fast at bosætte sig; den, som kun opholder sig på et sted med henblik på en uddannelse, har ikke fast bopæl dér.

2. Personer under uddannelse, der har fast bopæl i Tyskland, er berettiget til uddannelsesstøtte til studier ved en uddannelsesinstitution, der er beliggende i udlandet, hvis:

[...]

3) en uddannelse påbegyndes eller fortsættes ved en uddannelsesinstitution i en af Den Europæiske Unions medlemsstater eller i Schweiz.

[...]«

4 BAföG's § 6 med overskriften »Støtte til tyske statsborgere i udlandet« bestemmer, at tyske statsborgere, som har fast bopæl i en udenlandsk stat, og som dér eller derfra følger undervisningen ved en uddannelsesinstitution i en nabostat, kan få udbetalt uddannelsesstøtte, hvis det er begrundet i de særlige omstændigheder i det konkrete tilfælde.

5 BAföG's § 16 med overskriften »Støttens varighed i udlandet« har følgende ordlyd:

»1. For en uddannelse i udlandet som omhandlet i § 5, stk. 2, nr. 1), eller stk. 5, ydes uddannelsesstøtten i højst ét år [...]

[...]

3. I de i § 5, stk. 2, nr. 2) og nr. 3), omhandlede tilfælde ydes uddannelsesstøtte uden hensyn til den i stk. 1 og 2 fastsatte tidsbegrænsning, i de i § 5, stk. 2, nr. 3), omhandlede tilfælde dog kun i mere end ét år, hvis personen under uddannelse inden påbegyndelsen af et efter den 31. december 2007 indledt udlandsophold allerede i mindst tre år havde fast bopæl i Tyskland.«

Baggrunden for tvisterne i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

Sag C-523/11

6 Laurence Prinz, der er født i Tyskland i 1991, boede med sin familie i ti år i Tunesien, hvor hendes fader var ansat i en tysk virksomhed. Efter at være vendt tilbage til Tyskland i januar 2007 afsluttede hun sin skolegang i Frankfurt (Tyskland), hvor hun blev student i juni 2009. Den 1. september 2009 påbegyndte hun et studium ved Erasmus-universitetet i Rotterdam (Nederlandene).

7 På grundlag af den ansøgning om uddannelsesstøtte for studieåret 2009/2010, som Laurence Prinz indgav den 18. august 2009, tildelte Region Hannover ved afgørelse af 30. april 2010 denne støtte for perioden mellem september 2009 og august 2010.

8 Den ansøgning om støtte, som Laurence Prinz indgav for studieåret 2010/2011, blev derimod afslået ved afgørelse af 4. maj 2010 med den begrundelse, at eftersom hun ikke opfyldte det i BAföG fastsatte bopælskrav, var hun ikke berettiget til uddannelsesstøtte i en ubegrænset tidsperiode, idet hendes ret var begrænset til ét år i medfør af denne lovs § 16, stk. 3.

9 Den 1. juni 2010 anlagde Laurence Prinz sag til prøvelse af denne afgørelse. Hun har gjort gældende, at hun opfyldte nævnte krav, idet hun havde haft bopæl i Tyskland fra september 1993 til april 1994 og fra januar 2007 til august 2009, dvs. i tre år og fire måneder. Hun har ligeledes gjort gældende, at det i BAföG fastsatte bopælskrav er i strid med artikel 21 TEUF, og hun har påberåbt sig den forbindelse, som hun har til den pågældende medlemsstat, idet hun har anført, at hun er født dér, at hun har tysk statsborgerskab, at hun kun forlod denne medlemsstat på grund af sin faders forflyttelse, og at hun til stadighed har opretholdt forbindelsen til sit oprindelsesland. Laurence Prinz er af den opfattelse, at et ophold på yderligere fire måneder ikke i væsentlig grad ville have styrket denne forbindelse.

10 Region Hannover har gjort gældende, at den i BAföG's § 16, stk. 3, fastsatte periode på mindst tre år nødvendigvis skal forstås som en sammenhængende periode. Denne lov er på ingen måde i strid med de EU-retlige bestemmelser om fri bevægelighed og ophold, for så vidt som disse bestemmelser ikke pålægger medlemsstaterne nogen forpligtelse til uden begrænsning at yde støtte til egne statsborgere.

11 Den forelæggende ret er i tvivl om, hvorvidt et bopælskrav som det i hovedsagen omhandlede er foreneligt med EU-retten. Den forelæggende ret er af den opfattelse, at det i hovedsagen omhandlede krav – ligesom det krav, der var gældende inden ikrafttrædelsen af 22. lov om ændring af Bundesausbildungsförderungsgesetz, dvs. kravet om at have fulgt undervisning ved en tysk uddannelsesinstitution i mindst ét år – kan afskrække en unionsborger fra at påbegynde et studium i en anden medlemsstat, for så vidt som den pågældende efter en periode på et år ikke længere vil være berettiget til uddannelsesstøtte. Selv om det ifølge den forelæggende ret kan være lovligt for en medlemsstat kun at yde uddannelsesstøtte til de studerende, der har godtgjort en vis grad af integration i denne medlemsstats samfund, er kriteriet om et sammenhængende ophold på tre år i Tyskland inden udlandsopholdets påbegyndelse ikke egnet til at godtgøre denne integration.

12 På denne baggrund har Verwaltungsgericht Hannover besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Udgør det en [EU-retligt] ubegrundet begrænsning af retten til fri bevægelighed og ophold for unionsborgere i henhold til artikel 20 [TEUF] og 21 TEUF, såfremt en tysk statsborger, som har fast bopæl i Tyskland, og som studerer ved en uddannelsesinstitution i en af Den Europæiske Unions medlemsstater, kun ydes uddannelsesstøtte i henhold til [BAföG] til studier ved den udenlandske uddannelsesinstitution i ét år, fordi den pågældende ikke forud for påbegyndelsen af sit udlandsophold havde haft fast bopæl i Tyskland i mindst tre år?«

Sag C-585/11

13 Philipp Seeberger, der er født i Tyskland i 1983, boede der indtil 1994 med sine forældre, som også er tyske statsborgere. Han gik i grundskole i München (Tyskland) fra 1989 til 1994 og derefter i gymnasium. Fra 1994 til december 2005 boede han med sine forældre på Mallorca (Spanien), hvor hans fader var selvstændig virksomhedsrådgiver.

14 I januar 2006 slog Philipp Seebergers forældre sig ned i Köln (Tyskland). Selv om Philipp Seeberger først blev optaget i folkeregistret i München den 26. oktober 2009, har han anført, at hans faste bopæl fra januar 2006 befandt sig i Tyskland.

15 I september 2009 påbegyndte Philipp Seeberger en uddannelse i samfundsøkonomi ved Balearernes universitet i Palma de Mallorca (Spanien), og han indgav en ansøgning om støtte til denne uddannelse til Studentenwerk.

16 Studentenwerk afslog ansøgningen med den begrundelse, at det forhold, at ansøgeren ikke opfyldte det i BAföG's § 16, stk. 3, fastsatte bopælskrav, var til hinder for, at han var berettiget til denne støtte i henhold til nævnte lovs § 5, stk. 2, første punktum, nr. 3).

17 Idet Philipp Seeberger påberåbte sig sin ret til fri bevægelighed som unionsborger, indgav han en klage over denne afgørelse, hvilken klage blev afvist af Studentenwerk ved afgørelse af 14. juni 2010.

18 Under den ved Verwaltungsgericht Karlsruhe anlagte sag har Philipp Seeberger gjort gældende, at det i BAföG's § 16, stk. 3, fastsatte bopælskrav tilsidesatte hans ret til fri bevægelighed, for så vidt som kravet tvang ham til enten at give afkald på en fast bopæl i en anden medlemsstat eller rettidigt atter at overflytte sin faste bopæl til Tyskland, idet han i modsat fald ville bringe tildelingen af uddannelsesstøtte til sit studium i Spanien i fare. I denne forbindelse har han fremhævet, at hans adgang til videregående uddannelse kun er anerkendt i Spanien, og at han ønsker at gennemføre hele studiet i denne medlemsstat.

19 Studentenwerk har gjort gældende, at eftersom det ved BAföG fastsatte bopælskrav finder anvendelse på samme betingelser på alle statsborgere, kan kravet finde anvendelse på unionsborgere, der hidrører fra andre medlemsstater, og som har ret til fri bevægelighed. Dette krav konkretiserer blot den berettigede interesse, som den medlemsstat, der afholder sociale ydelser, har i, at disse ydelser, som tildeles fra skattefinansierede offentlige midler, begrænses til en personkreds, der kan godtgøre et minimum af tilknytning til ydelsesmedlemsstaten.

20 Verwaltungsgericht Karlsruhe har i forelæggelsesafgørelsen konstateret, at det i hovedsagen omhandlede bopælskrav ikke finder anvendelse på støtte til en uddannelse, der følges i Tyskland. Verwaltungsgericht Karlsruhe har anført, at et sådant bopælskrav på grund af de personlige ulemper, de supplerende udgifter samt de eventuelle forsinkelser, som det indebærer, kan afskrække unionsborgere fra at forlade Tyskland for at gennemføre et studium i en anden medlemsstat. Verwaltungsgericht Karlsruhe er i tvivl om, hvorvidt kravet om, at støtteansøgeren skal have haft fast bopæl i Tyskland i mindst tre år, når vedkommende påbegynder uddannelsen, er begrundet, og denne ret ønsker oplyst, om den bestemte grad af integration i denne medlemsstats samfund, som sidstnævnte lovligt kan kræve, ikke skal anses for at foreligge i den foreliggende hovedsag som følge af, at sagsøgeren, der er tysk statsborger, er blevet opdraget af sine forældre i Tyskland og dér havde gennemført sin skolegang indtil oprykning til 6. klasse, hvor han som tolvårig flyttede med sin familie, fordi faderen havde gjort brug af sine rettigheder efter artikel 45 TEUF og 49 TEUF. Ifølge Verwaltungsgericht Karlsruhe er det umiddelbart ikke sandsynligt, at et kriterium, der er støttet på en fastlagt dato og på perioden på tre år inden påbegyndelsen af uddannelsen i udlandet, er egnet til at bevise den fornødne integration.

21 På denne baggrund har Verwaltungsgericht Karlsruhe besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Er unionsretten til hinder for en national ordning, hvorefter der ikke kan gives uddannelsesstøtte til et studium i en anden medlemsstat udelukkende af den grund, at den uddannelsessøgende, der har gjort brug af sin ret til fri bevægelighed, ved studiets påbegyndelse ikke har haft fast bopæl i mindst tre år i sin oprindelsesmedlemsstat?«

Om de præjudicielle spørgsmål

22 Med spørgsmålene, som behandles samlet, ønsker de forelæggende retter nærmere bestemt oplyst, om artikel 20 TEUF og 21 TEUF skal fortolkes således, at de er til hinder for en medlemsstats lovgivning, hvorefter tildeling, i en periode på over et år, af uddannelsesstøtte til et studium i en anden medlemsstat gøres betinget af et enkeltstående krav som det i BAföG's § 16, stk. 3, fastsatte, der pålægger ansøgeren at have haft fast bopæl i denne lovs forstand på det nationale område i mindst tre år inden påbegyndelsen af nævnte studium.

23 Det bemærkes indledningsvis, at Laurence Prinz og Philipp Seeberger i medfør af artikel 20, stk. 1, TEUF er unionsborgere i deres egenskab af tyske statsborgere og som følge heraf kan påberåbe sig de rettigheder, der er knyttet til en sådan status, herunder i givet fald over for deres oprindelsesmedlemsstat (jf. dom af 26.10.2006, sag C-192/05, Tas-Hagen og Tas, Sml. I, s. 10451, præmis 19, og af 23.10.2007, forenede sager C-11/06 og C-12/06, Morgan og Bucher, Sml. I, s. 9161, præmis 22).

24 Som Domstolen gentagne gange har fastslået, er unionsborgerskabets formål at skabe den grundlæggende status for medlemsstaternes statsborgere, idet det gør det muligt for de af medlemsstaternes statsborgere, som befinder sig i samme situation, inden for EUF-traktatens materielle anvendelsesområde at blive undergivet samme retlige behandling uanset deres nationalitet

og med forbehold af udtrykkeligt fastsatte undtagelser i denne henseende (dom af 20.9.2001, sag C-184/99, Grzelczyk, Sml. I, s. 6193, præmis 31, af 11.7.2002, sag C-224/98, D'Hoop, Sml. I, s. 6191, præmis 28, og af 21.2.2013, sag C-46/12, N., præmis 27).

25 Blandt de situationer, der henhører under EU-rettens anvendelsesområde, findes de, der er knyttet til udøvelsen af de ved traktaten sikrede grundlæggende friheder, bl.a. de, der er knyttet til udøvelsen af retten til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område i henhold til artikel 21 TEUF (dommen i sagen Tas-Hagen og Tas, præmis 22, dom af 11.9.2007, sag C-76/05, Schwarz og Gootjes-Schwarz, Sml. I, s. 6849, præmis 87 og den deri nævnte retspraksis, samt Morgan og Bucher-dommen, præmis 23).

26 I denne henseende bemærkes, at selv om det, som anført af den tyske regering og af Kommissionen, er medlemsstaterne, der i overensstemmelse med artikel 165, stk. 1, TEUF er kompetente for så vidt angår undervisningsindholdet og opbygningen af deres respektive uddannelsessystemer, skal medlemsstaterne udøve denne kompetence under overholdelse af EU-retten og herunder specielt traktatens bestemmelser om retten til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område i henhold til artikel 21, stk. 1, TEUF (jf. Morgan og Bucher-dommen, præmis 24 og den deri nævnte retspraksis).

27 Det bemærkes dernæst, at en national lovgivning, som stiller visse nationale statsborgere ringere, blot fordi de har gjort brug af deres ret til at færdes og opholde sig frit i en anden medlemsstat, udgør en restriktion for de friheder, som ifølge artikel 21, stk. 1, TEUF tilkommer enhver unionsborger (jf. dom af 18.7.2006, sag C-406/04, De Cuyper, Sml. I, s. 6947, præmis 39, dommen i sagen Tas-Hagen og Tas, præmis 31, samt Morgan og Bucher-dommen, præmis 25).

28 De i traktaten fastsatte rettigheder med hensyn til fri bevægelighed for unionsborgerne ville nemlig ikke få fuld gennemslagskraft, såfremt en statsborger fra en medlemsstat – på grund af de hindringer, der skyldes hans ophold i en anden medlemsstat – kunne blive afskrækket fra at udøve dem som følge af en lovgivning i hans oprindelsesstat, der stiller ham ringere, alene fordi han har udnyttet rettighederne (jf. i denne retning D'Hoop-dommen, præmis 31, dom af 29.4.2004, sag C-224/02, Pusa, Sml. I, s. 5763, præmis 19, samt Morgan og Bucher-dommen, præmis 26).

29 Denne betragtning er særlig vigtig inden for uddannelsesområdet, når henses til de mål, som forfølges med artikel 6, litra e), TEUF og artikel 165, stk. 2, andet led, TEUF, nemlig bl.a. at begunstige studerendes og læreres mobilitet (jf. D'Hoop-dommen, præmis 32, dom af 7.7.2005, sag C-147/03, Kommissionen mod Østrig, Sml. I, s. 5969, præmis 44, og Morgan og Bucher-dommen, præmis 27).

30 Når en medlemsstat fastsætter en ordning for uddannelsesstøtte, der gør det muligt for studerende at modtage sådan støtte, når de studerer i en anden medlemsstat, skal medlemsstaten følgelig drage omsorg for, at de nærmere bestemmelser om tildeling af støtten ikke skaber en ubegrundet restriktion for den i artikel 21 TEUF fastsatte ret til at færdes og opholde sig på medlemsstaternes område (jf. Morgan og Bucher-dommen, præmis 28).

31 Det må fastslås, at et krav om uafbrudt bopæl i tre år – såsom det i BAföG's § 16, stk. 3, fastsatte – også udgør en restriktion for den ret til fri bevægelighed og ophold, som alle unionsborgere nyder i medfør af artikel 21 TEUF, når det gælder uden forskel for tyske statsborgere og andre unionsborgere.

32 Et sådant krav kan afskrække nationale statsborgere, såsom sagsøgerne i hovedsagerne, fra at udøve deres ret til at færdes og opholde sig frit i en anden medlemsstat, henset til den indvirkning, som udøvelsen af denne frihed kan have på retten til uddannelsesstøtte.

33 Det fremgår af fast retspraksis, at en lovgivning, som kan begrænse en ved traktaten sikret grundlæggende frihed, kun er begrundet efter EU-retten, såfremt den er baseret på objektive almene hensyn, der er uafhængige af de berørte personers nationalitet og står i rimeligt forhold til det mål,

der lovligt forfølges med national ret (jf. De Cuyper-dommen, præmis 40, dommen i sagen Tas-Hagen og Tas, præmis 33, og Morgan og Bucher-dommen, præmis 33). Det fremgår ligeledes af Domstolens praksis, at en foranstaltning er forholdsmæssig, når den er egnet til at sikre opfyldelsen af det forfulgte mål og ikke går videre, end hvad der er nødvendigt for at nå det (De Cuyper-dommen, præmis 42, Morgan og Bucher-dommen, præmis 33, og dom af 13.12.2012, sag C-379/11, Caves Krier Frères, præmis 48 og den deri nævnte retspraksis).

34 I de foreliggende sager har den tyske regering gjort gældende, at BAföG er baseret på objektive almene hensyn. Denne lovs § 16, stk. 3, gør det nemlig muligt at sikre, at uddannelsesstøtte til et fuldt studium i udlandet alene ydes til studerende, der har godtgjort en tilstrækkelig grad af integration i det tyske samfund. Kravet om en minimumstærskel for integration opretholder således den nationale ordning for uddannelsesstøtte til studier i udlandet, idet ydelsesstaten beskyttes mod en urimelig økonomisk byrde.

35 Ifølge nævnte regering er det derfor med henblik på gennemførelse af en hel uddannelse i udlandet begrundet alene at yde økonomisk støtte til de studerende, der udviser en tilstrækkelig grad af integration i Tyskland, idet dette bevis uomstødeligt føres af en studerende, som opfylder kravet om uafbrudt bopæl i tre år.

36 I denne henseende bemærkes, at Domstolen ganske vist har anerkendt, at det kan være begrundet for en medlemsstat – med henblik på at undgå, at tildeling af støtte til dækning af leveomkostningerne for studerende fra andre medlemsstater bliver til en urimelig byrde, der kan have konsekvenser for det samlede støttebeløb, som kan udbetales af denne stat – kun at tildele en sådan støtte til studerende, der har godtgjort en vis grad af integration i nævnte stats samfund, og at tilsvarende betragtninger i princippet kan gøres gældende for så vidt angår en medlemsstats tildeling af uddannelsesstøtte til studerende, som ønsker at studere i andre medlemsstater, hvis der er risiko for, at denne medlemsstat skal bære en sådan urimelig byrde (Morgan og Bucher-dommen, præmis 43 og 44 og den deri nævnte retspraksis).

37 Det fremgår imidlertid af fast retspraksis, at det bevis, som en medlemsstat kræver for, at det kan gøres gældende, at der består en reel integration, ikke må have en for ensidig karakter derved, at en omstændighed, som ikke nødvendigvis er udtryk for den reelle og faktiske grad af tilknytning mellem ansøgeren og denne medlemsstat, utilbørligt prioriteres, og alle andre relevante omstændigheder lades ude af betragtning (jf. D'Hoop-dommen, præmis 39, samt dom af 21.7.2011, sag C-503/09, Stewart, Sml. I, s. 6497, præmis 95, og af 4.10.2012, sag C-75/11, Kommissionen mod Østrig, præmis 62).

38 Også selv om det kan anses for godtgjort, at der foreligger en vis grad af integration, når det kan konstateres, at en studerende i en bestemt periode har opholdt sig i den medlemsstat, hvor han ansøger om uddannelsesstøtte, er der en risiko for, at et enkeltstående bopælskrav som det i hovedsagerne omhandlede, således som generaladvokaten har anført i punkt 95 i forslaget til afgørelse, udelukker studerende fra den pågældende støtte, der, selv om de ikke har haft uafbrudt bopæl i Tyskland i tre år umiddelbart før påbegyndelsen af et studium i udlandet, ikke desto mindre har en tilstrækkelig tilknytning til det tyske samfund. Dette kan være tilfældet, når den studerende er statsborger i den pågældende medlemsstat og har gået i skole dér i en betydelig periode, eller som følge af andre forhold, såsom bl.a. den studerendes familie, beskæftigelse og sprogkundskaber eller andre sociale eller økonomiske bånd. Desuden tillader andre bestemmelser i den i hovedsagerne omhandlede lovgivning selv, at forhold, der ikke er knyttet til støtteansøgerens bopæl, kan være relevante såvel ved fastlæggelsen af den berørtes centrum for livsinteresser, som ved fastlæggelsen af, hvorvidt betingelserne for tildeling af den pågældende støtte er opfyldt af de nationale statsborgere, som har bopæl i udlandet.

39 Henset til ovenstående betragtninger tilkommer det den forelæggende ret at foretage den nødvendige efterprøvelse med henblik på at vurdere, om de berørte personer fremviser en tilstrækkelig tilknytning til det tyske samfund, der kan godtgøre deres integration i sidstnævnte.

40 Det følger heraf, at et enkeltstående krav om uafbrudt bopæl i tre år såsom det i hovedsagerne omhandlede har en for generel og ensidig karakter og går videre, end hvad der er nødvendigt for at nå de forfulgte mål, og at det følgelig ikke kan anses for at være forholdsmæssigt.

41 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal de forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 20 TEUF og 21 TEUF skal fortolkes således, at de er til hinder for en medlemsstats lovgivning, hvorefter tildeling, i en periode på over et år, af uddannelsesstøtte til et studium i en anden medlemsstat gøres betinget af et enkeltstående krav som det i BAföG's § 16, stk. 3, fastsatte, der pålægger ansøgeren at have haft fast bopæl i denne lovs forstand på det nationale område i mindst tre år inden påbegyndelsen af nævnte studium.

Sagsomkostningerne

42 Da sagernes behandling i forhold til hovedsagernes parter udgør et led i de sager, der verserer for de forelæggende retter, tilkommer det disse at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

Artikel 20 TEUF og 21 TEUF skal fortolkes således, at de er til hinder for en medlemsstats lovgivning, hvorefter tildeling, i en periode på over et år, af uddannelsesstøtte til et studium i en anden medlemsstat, gøres betinget af et enkeltstående krav – såsom kravet i § 16, stk. 3, i Bundesgesetz über individuelle Förderung der Ausbildung (Bundesausbildungsförderungsgesetz), som ændret den 1. januar 2008 ved 22. lov om ændring af Bundesausbildungsförderungsgesetz – der pålægger ansøgeren at have haft fast bopæl i denne lovs forstand på det nationale område i mindst tre år inden påbegyndelsen af nævnte studium.

Underskrifter